

socialmedicinsk tidskrift

Sextiosjätte årgången häfte nr 9 – 10 1989

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Ann Appelgren, red. sekr.,
Elisabeth Natt och Dag, expedition

Redaktionsutskott:

Erik Allander, professor i socialmedicin, Huddinge
Carl-Erik Arthursson, socialchef, Vetlanda
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Arne Borg, direktör, Stockholm
Lars-Olov Bygren, professor i socialmedicin, Umeå
Axel Fugl-Meyer, professor i medicinsk rehabilitering, Umeå
Axel Gisslén, kommunalråd, Örebro
Gunnar Grimby, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Sonja Henriksson, socialbyråchef, Göteborg
Sven-Olof Isacsson, professor i socialmedicin, Lund
Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg
Alvar Norlén, socialchef, Sollefteå
Ionie Oscarsson, socialchef, Härryda
Ivan Ottosson, socialdirektör, Göteborg
Bengt Scherstén, professor i allmänmedicin, Lund
Sune Sunesson, professor i socialt arbete, Lund
Leif Svanström, professor i socialmedicin, Stockholm
Gösta Tibblin, professor i allmänmedicin, Uppsala

Logoped i vård och omsorg

Vikten av att äga ett språk kan inte nog poängteras. Att kunna tala, läsa och skriva har blivit om inte livsviktigt, så i alla fall av mycket stor betydelse för människor i dagens samhälle. Det är därför ett både mänskligt och samhällsligt intresse att varje enskild individ ges möjlighet till en optimal språklig utveckling.

Logopedutbildningen, som i år firar 25 år, är ett svar på detta behov. I artikeln *Logoped idag, igår, imorgon* ges en beskrivning av utbildningens tillkomst och utveckling.

Vi kan idag konstatera, att det finns logopeders verksamhet i hela landet. Fördelningen är tyvärr ojämn och på många håll råder det fortfarande brist på den speciella kompetens som logopederna står för. Ingenstans har man uppnått den av socialstyrelsen redan 1985 rekommenderade logopedtätheten på 7–8 logoped/100 000 innevånare. (Klinisk talvård – ett handlingsprogram, Socialstyrelsen redovisar 1985:5). I en sammanställning, från oktober 1987, över logopedtätheten inom den kliniska talvården i landet, framkommer att antalet tjänster/100 000 innevånare varierar från 0.8 (Gotland) till 5.6 (Malmö).

kommun). Bottennotteringarna härrör inte enbart från kända problemområden när det gäller rekrytering. Sjukvårdens försämrade ekonomiska resurser har tyvärr lett till en allmän uppbromsning av talvårdens utbyggnad.

Under de gångna 25 åren har logopederna successivt etablerat sig inom flera olika sektorer. Flertalet finner man, som väntat, inom offentlig tjänst men fler och fler engageras också i enskild tjänst, tex företagshälsovård och privatpraktik.

Från början arbetade logopederna så gott som uteslutande vid sjukhus på sk logopedmottagningar eller foniatriska avdelningar. Det senare är beteckningen för verksamheten om kliniken har tillgång till fonioter, dvs specialutbildad läkare. Vid dessa kliniker bedrivs allmänlogopedi dvs man tar här hand om alla olika språk- tal- och röstavvikelser.

Flertalet logopeder är fortfarande verksamma inom sjukvården, men man finner dem nu inte bara på logopedmottagningarna. Många logopeder har specialiserat sig på särskilda patientkategorier. Dessa specialiserade logopeder kan vara knutna till logopedmottagningar eller foniatriska avdelningar, men de kan också tillhöra andra sjukhusavdelningar tex öron-, neurolog- och barnpsykiatriska kliniker.

Enligt de senaste uppgifterna från de över 500 yrkesverksamma och fackligt anslutna logopederna arbetade inte mindre än 325 på sjukhuskliniker av olika slag. Artiklarna *Att tala utan stämband* och *Behandling av röstproblem* beskriver logopedens arbete med olika typer av röststörningar vid två foniatriska avdelningar i landet. En bild av verksamheten på en logopedmottagning får man också genom de båda stamningsartiklarna *Stamning, stamning, stamning* och *Bättre att stamma i bäcken än i ån*.

Bland andra talsvårigheter som omhändertas av logopeder hör avvikelser pga läpp-käk och gomskador. Ett sätt att arbeta med dessa patienter presenteras i artikeln *Logopeden och läpp-käk-gomspaltpatienten*.

Även afasi- och dysartripatienterna hör till logopedmottagningarnas klientel, men under senare år har fler och fler logopeder knutits direkt till rehabilitering och långvård. Ett 30-tal logopeder ägnar sig idag helt åt dessa patienter. I artikeln *Afasi och dysartri — talstörningar vid neurologiska sjukdomar* redogör författaren för arbetet vid en neurologisk rehabiliteringsklinik.

Barn med olika tal- och språkavvikelser utgör en stor patientgrupp. För dessa, liksom för flertalet av patienterna med neurologiska tal- och språkstörningar, är behovet av geografisk närhet till behandlande logoped särskilt uttalat. Allmänlogopediska aspekter på barnterapin beskrivs i artikeln *Logopeden och de språkstörda barnen*.

I det ovan nämnda handlingsprogrammet från socialstyrelsen förordas en utbyggnad av primärvårdslogopedin. Här, inom primärvården, liksom inom habilitering (utvecklings- och/eller rörelsehandikappade) har de flesta nyinrättade tjänsterna också tillkommit. En intressant landstingskommunal lösning med en och samma logoped inom både BVC och förskola redovisas i artikeln *Logoped i förskola och barnhälsovård*, som beskriver den sk Vallentunamodellen, ett numera permanentat projekt.

Mellan 15 och 20 logopeder är idag verksamma inom primärvården. Några sysslar uteslutande med barnpatienter andra fungerar som "utlokaliserade" logopedmottagningar och tar i princip emot samtliga logopedfall. Habiliteringen sysselsätter ca 75 av landets logopeder. Vad logopeden kan bidra med för dessa patientgrupper redovisas i artiklarna *Logopedens arbete med de utvecklingsstörda*, *Tidig språkstimulering av barn med Downs syndrom* samt *Logopedens arbete med rörelsehindrade barn och ungdomar*.

Logopeder finns även verksamma inom socialförvaltning (förskolor) och i någon mån också inom skolhälsovården dvs inom skolförvaltningen. Den eftergymnasiala utbildningen sysselsätter 21 logopeder. AMI, företagshälsovård och konsultverksamhet utgör arbetsplats för ett knappt 20-tal logopeder och en liten skara finner sin utkomst i privat praktik.

Slutligen vill vi ge ett axplock av alla de projekt som logopeder idag är engagerade i, men som inte specifikt kan knytas till redan existerande arbetsområden. Artiklarna *Logopedens arbete med flerspråkiga barn*, *Vad har logopeder med läs- och skrivsvårigheter att göra?*, *Röst och arbetsmiljö*, *Taltjänst – en unik resurs för talhandikappade*, *Språkotek – lekotek för språkstörda barn* och *Språkförskola – ny habiliteringsform för gravt språkstörda barn* får komplettera bilden av vad logopeder idag kan och vill arbeta med.

Monica Westerlund

Gästredaktörer för detta temanummer har varit leg. logopeden Monica Westerlund verksam vid Barnhälsovården i Uppsala län och leg. logopeden Gunnel Thunell verksam inom Barn- och ungdomshabiliteringen i Uppsala län.